

Soru-Cevap

Koyunlarda Ortakların Zekâtı

Bahir Salih'e

Soru:

Emirin -Allah onu korusun-, nakitlerin (paraların) ortak zekâtı hakkındaki soru cevabın, Maliye Kitabı'nda koyunlarda ortakların zekâtı hakkında geçenlerden farklı olduğunu gözlemledim. Zira Maliye Kitabı'nda geçenlerin metni şöyledir:

Koyunlarda Ortakların Hükümü

Dışarıda yayılan koyunlarda ortaklık veya koyunların birbirine karışmış olması, zekâtta ortakların malını, tek kişinin sürüsü gibi kılar. İster her ikisinin de belli bir nisap miktarına mirasçı olmaları, ortak olarak satın almaları veya her ikisine bağışlanmış olup da bağışlandığı hâlde bırakılıp, henüz taksimi yapılmamış olması gibi ortaklardan hangisinin ne kadar koyunu olduğu bilinmeyen bir hâldeki karışım olsun isterse daha önceden her birinin mallarının nitelikleri belli olup da sonradan birbirine karıştırılarak ortak hâline getirilmiş olsun. Yani hayvanları beslemede, sulamada, merada veya gütmeye eşit seviyede veya farklı seviyelerde ortaklık olsun fark etmez. Koyunlardaki ortakların veya karışmaların sayısı ne kadar çok olursa olsun, hissedarların payları ne olursa olsun zekât alınırken bunların tamamı tek kişinin zekâtı gibi hesaplanarak zekât alınır. Koyunların sayısı 40 tane ise bir koyun, 121 olduğu zaman iki koyun, 201 olduğu zaman 3 koyun, 401 olduğu zaman 4 koyun zekât olarak alınır. Daha sonra zekât toplayan kimse, hisseleri oranında ortaklara veya karışımlara aldığı zekâtı böler. Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, **وما كان من خليطين فإنهما يتراجعان بينهما بالسوية**, “**Malları birbirine karışmış iki kişi malları aralarında eşit şekilde paylaşırlar**” [Ebu Davud rivayet etti] kavline göre payı az olan kimsenin malı çok olanın malına tamamlanır.

Gözlemim yerinde mi, yoksa fark etmediğim başka bir şey mi var?

Diğer bir ifadeyle, Maliye Kitabı'nda koyunlarda ortakların hükümü hakkında geçenler, diğer zekât türleri hariç, sadece koyunların zekâtı veya büyük-küçük baş hayvanların zekâtı ile mi sınırlıdır? Zira daha önce meselenin sadece koyunla ilgili olmadığını, şirketin niteliği ve şirkette meydana gelen karışımla bağlantılı olduğunu anlamıştım.

Allah sizi mübarek kılsın, sizi Kendi korumasıyla korusun, bizi ve size yakın bir zamanda Raşidi Hilafet Devleti'nin altında birleştirsin. Kardeşiniz Bahir Salih, 17/08/2020.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Siz, H. 19 Zilhicce 1441 M. 09/08/2020 tarihinde (**Nakitlerin Ortak Zekâtı**) başlığı altında yayınladığımız soru cevabı ve şu ifadeyi kastediyorsunuz; nakitlerde ortaklığın zekât üzerinde bir etkisi yoktur. Bilakis ilgili şerh hükümlere göre ortaklardan her birinin malı nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden de bir yıl geçmişse, her biri zekâtını verir... Dolayısıyla siz, Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'ndan, koyunlardaki ortaklığın ve karışımın, koyunların zekâtı üzerinde etkisinin olduğu şeklindeki ifadeyi aktardınız ve bu hüküm, cevabımızda belirtilenlerin aksine nakitleri de kapsıyor mu yoksa hüküm, koyun veya büyük-küçük baş hayvana mı özeldir diye soruyorsunuz...

Cevap aşağıdaki şekildedir:

1- Zekâtta asıl olan, ferdin malıyla ilgili bireysel bir ibadet olmasıdır. Çünkü zekâtın delilleri, nisap miktarına ulaşan ve üzerinden de bir yıl geçen mal sahibine yönelik gelmiştir. Yani zekâtın hükmü, ferdin malıyla ilgili olup onunla birlikte bir başkasının malıyla ilgisi yoktur. Bu delillerden bazıları şunlardır:

- Müslim'in Zeyd İbn Eslem'den tahrîc ettiği uzun bir hadiste, Ebu Salih Zekvân'ın Ebu Hureyra'nın şöyle dediğini işittiğini haber verdiği geçmektedir: Allah'ın Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: **“مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ... زَكَاتُهَا”** **Zekâtını vermeyen her altın ve gümüş sahibine, (onlar) kıyamet günü cehennem ateşinde kızdırılarak onun için ateşten levhalar haline getirilir...”**

Ey Allah'ın Rasulü! (Zekâtı verilmeyen) devenin durumu nedir(?) denildi. (Allah'ın Rasulü) şöyle buyurdu: **“وَلَا صَاحِبُ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا وَمَنْ حَقَّهَا حَلَبَهَا يَوْمَ وَرْدِهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بَطِحَ لَهَا بِقَاعٌ قَرَقَرٌ أَوْفَرَ”** **Zekâtını vermeyen her deve sahibi, -ki su başlarına geldikleri zaman sağılıp sütünün muhtaçlara dağıtılması da bu haklar arasındadır- kıyamet günü düz ve geniş bir sahaya yatırılır. O develer de en semiz hallerinde ve bir tek yavru bile dışarıda kalmamak şartıyla o kişiyi ayaklarıyla çiğner ve dişleri ile ısırırlar. Öndekiler geçtikçe arkadakiler gelir (aynı şeyi yapar).”**

Ey Allah'ın Rasulü! (Zekâtı verilmeyen) sığırlar ile koyunların durumu ne olacak(?) denildi. (Allah'ın Rasulü) şöyle buyurdu: **“وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بَطِحَ لَهَا بِقَاعٌ قَرَقَرٌ أَوْفَرَ”** **Zekâtını vermeyen her sığır ve koyun sahibi, kıyamet günü düz ve geniş bir yere yatırılır. İçlerinde eğri boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzu kırık bir tane bile hayvan bulunmaksızın o hayvanlar o kişiyi boynuzları ile süser, tırnakları ile çiğnerler. Öndeki onu geçince arkadaki onu takip eder.”**

- Buhari, İbn Abbas Radiyallahu Anhuma'dan tahrîc ettiğine göre: Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem, Muaz Radiyallahu Anh'ı Yemen'e gönderdi ve şöyle dedi: **“فَاعْلَمُوهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ... فَاعْلَمُوهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ”** **Allah'ın, zenginlerinden alınıp fakirlerine verilmek üzere, mallarında sadakayı (zekâtı) farz kıldığını bildir.**

- Ali İbn Ebu Talib'den, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: **“... فَإِذَا كَانَتْ لَكَ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَفِيهَا خَمْسَةُ دَرَاهِمٍ وَلَيْسَ عَلَيْكَ شَيْءٌ - يَعْنِي فِي الذَّهَبِ - حَتَّى يَكُونَ لَكَ عِشْرُونَ... İki yüz dirhem olup da üzerinden bir yıl geçmiŖse, onda beŖ dirhem (zekât) vardır. Yirmi dinarın olmadıkça senin üzerine -yani altında- (zekât olarak) bir Ŗey yoktur. Yirmi dinarın olup da üzerinden bir sene gezerse onda yarım dinar (zekât) vardır.”** [Ebu Davud rivayet etti.]

Bu hadis-i Ŗerilerdeki lafızlar, zekâtın hükmünün, mutlak mal ile deŖil ferdin malıyla ilgili olduŖunu, yani bir başkasının sahip olduŖu mal ile birlikte deŖil bizzat ferdin kendisinin sahip olduŖu mal ile ilgili olduŖunu ortaya koymaktadır: **“مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ... وَلَا صَاحِبِ إِبِلٍ... وَلَا صَاحِبِ”** **Her altın ve gümüş sahibi...Her deve sahibi...Her sığır ve koyun sahibi...”** **“... فَاعْلَمُوهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فَقَرَائِهِمْ... İki yüz dirhem olup da... Yirmi dinarın olmadıkça senin üzerine -yani altında- (zekât olarak) bir Ŗey yoktur. Yirmi dinarın olup da üzerinden bir sene gezerse onda yarım dinar (zekât) vardır...”** Bu nedenle evladın sahip olduŖu malın zekâtının hesabına, babanın sahip olduŖu mal eklenemeyeceŖi gibi bunun aksi de olmaz. Kadın eŖin sahip olduŖu mala, kocanın sahip olduŖu mal eklenemeyeceŖi gibi bunun aksi de olmaz ve benzerleri gibi...Bilakis ferdin sahip olduŖu malın hesabı, başkalarının sahip olduklarından ayrı olmalıdır. Ŗayet ferdin, tek başına nisap miktarına ulaŖmıŖ malı varsa ve üzerinden de bir yıl gezerse onun zekâtını vermesi vacip olur...

2- Zekât mallarından hiçbir Ŗey yukarıda belirtilen aslın dıŖına çıkmaz. Ancak bu asıldan istisna olduŖuna delâlet eden bir delil olursa o başka. Nitekim Nebi Sallallahu Aleyhi ve

Sellem'in hadisinde, koyunu istisna kılan bir delil varit olmuştur. Dolayısıyla ortaklık veya karışım olduğunda bunların zekâtı verilir, sonra ortakların veya karışmaların sayısı ne kadar çok olursa olsun tek bir adamın malı gibi muamele edilir. Dolayısıyla da ortaklardan veya karışımlardan biri ya da bunların tamamı tek başına olduklarında veya ayrıldıklarında nisap miktarı tamamlanmamış olsa bile koyunların toplamı nisap miktarına ulaşırsa zekatının verilmesi gerekir...

Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'nda, "Koyunlarda Ortakların Hükümü" bölümünde karışım olan koyunların şer'i hükmünün detaylarını ve karışımın anlamını, aşağıdaki şekilde açıkladık:

[Dışarıda yayılan koyunlarda ortaklık veya koyunların birbirine karışmış olması, zekâtta ortakların malını, tek kişinin sürüsü gibi kılar. İster her ikisinin de belli bir nisap miktarına mirasçı olmaları, ortak olarak satın almaları veya her ikisine bağışlanmış olup da bağışlandığı hâlde bırakılıp, henüz taksimi yapılmamış olması gibi ortaklardan hangisinin ne kadar koyunu olduğu bilinmeyen bir hâldeki karışım olsun isterse daha önceden her birinin mallarının nitelikleri belli olup da sonradan birbirine karıştırılarak ortak hâline getirilmiş olsun. Yani hayvanları beslemede, sulamada, merada veya gütmeye eşit seviyede veya farklı seviyelerde ortaklık olsun fark etmez. Koyunlardaki ortakların veya karışmaların sayısı ne kadar çok olursa olsun, hissedarların payları ne olursa olsun zekât alınırken bunların tamamı tek kişinin zekâtı gibi hesaplanarak zekât alınır. Koyunların sayısı 40 tane ise bir koyun, 121 olduğu zaman iki koyun, 201 olduğu zaman 3 koyun, 401 olduğu zaman 4 koyun zekât olarak alınır. Daha sonra zekât toplayan kimse, hisseleri oranında ortaklara veya karışımlara aldığı zekâtı böler. Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, وما كان من خليطين فإنهما يتراجعان بينهما بالسوية, "Malları birbirine karışmış iki kişi malları aralarında eşit şekilde paylaşırlar" [Ebu Davud rivayet etti] kavline göre payı az olan kimsenin malı çok olanın malına tamamlanır.

Zekât toplayan kimse, koyunları paylara ayırmadan bulundukları hâl üzere onları olduğu gibi sayar. Daha fazla zekât almak amacı ile payları bölerek üç ortak gibi veya 121 adet koyun karışımına ortak olanları, 40'ar adet oranında bölmeye gitmesi ve böylece bir koyun yerine her ortaktan birer koyun olmak üzere üç koyun alması caiz değildir. Koyunları olduğu gibi bırakarak, yalnızca bir adet koyun alması gerekir. Aynı şekilde koyun sahibinin, daha az zekât vermek veya vermemek için zekât toplayıcının önünde koyunları ayırması da caiz değildir; tıpkı 201 tane koyuna sahip olan bir kimsenin iki ortak veya iki karışım gibi muamele görmesi ve böylece de üç koyun yerine 2 koyun vermesi için koyunları yüzer adet şeklinde bölmesi veya hiç zekât ödememek için 40 koyunu olduğu hâlde iki parçaya ayırması gibi.

Tek sürü hâlindeki koyunları bölmek caiz olmadığı gibi daha az zekât ödemek amacıyla farklı sürüleri birleştirmek de caiz değildir. Birbiriyle ortaklık veya karışım şeklinde bir ilişkisi olmayan ve 40'ar adet koyunu bulunan iki kişinin, koyunlarını birleştirerek tek sürü hâlinde 80 koyun olarak gösterip, zekât toplayıcı geldiğinde 2 koyun yerine 1 koyun vermesi caiz değildir. Tek sürüyü farklı sürüler hâlinde göstermek veya farklı sürüleri tek sürü hâlinde göstermenin caiz olmamasının delili, Sa'd İbn Ebi Vakkas'tan rivayet edilen hadistir. Zira Allah'ın Rasülü Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur: لا يفرق بين مجتمع، ولا يجمع بين Koçta, otlakta ve sulamada (bir başka rivayette gütmeye) iki kişinin malı, birbirine karıştığı zaman zekât korkusuyla, ayrı ayrı bulunan mallar birleştirilemez; birleştirilmiş olan mallar da ayrılamaz." Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'ndan aktarılanlar bitti.

3- Ortaklık veya karışım olması halinde deve ve inek gibi zekâtı verilmesi gereken diğer hayvanlar bu hükümdeki koyuna ilhak edilir. Şöyle ki; ortakların veya karışmaların sayısı ne kadar çok olursa olsun tek bir adamın malı gibi muamele edilir. Dolayısıyla da ortaklardan veya karışımlardan birinin ya da bunların tamamı tek başına olduklarında veya ayrıldıklarında nisap miktarı tamamlanmamış olsa bile koyunların toplamı nisap miktarına ulaşırsa zekatının verilmesi gerekir. Bunun delili ise yukarıda geçen hadis ve ondaki karışımın şu şekildeki tefsiridir; (Koçta, otlakta ve sulamada iki kişinin malının birbirine karışmasıdır.) Bu, delâletin ta'lili için uygundur. Zira bu, anlaşılır (müfhem) bir vasıftır. O zaman bu illetin gerçekleşmesi için sadece koyunu değil inek ve deveyi de kapsar. Buna ek olarak hadisin lafzı, ayrılan ve

birleştirilen için genel olmasından dolayı, ayrılması ve birleştirilmesinin zekât üzerinde etkisi vardır: ...وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرَقٍ وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ... **“Zekât korkusuyla, ayrı ayrı bulunan mallar birleştirilemez; birleştirilmiş olan mallar da ayrılamaz...”** Dolayısıyla deve ve inekte ayrılma ve birleşme, artma ve eksilmede zekâtı etkiler...

4- Nakit, mahsul, meyve ve ticaret gibi diğer tüm zekât mallarına gelince; elimizde bunları asıldan istisna kılan racih bir delil yoktur. Böylece zekât mallarından hayvanların dışında kalanlar, “1.” maddede açıklandığı üzere bunlara mutabık olan asıl hükmünde kalmaya devam eder.

Bu, İbn Kudâme el-Makdisi'ye ait olan Muğnî'de geçtiği üzere alimlerin cumhurunun görüşüdür:

[(Altın, gümüş, ticaret malları, mahsuller ve meyveler gibi dışarıda yayılan hayvanların dışındaki karışmış olanlar meselesi)

(1736) Mesele: Şöyle dedi: (Şayet bunların dışında karışmış olurlarsa, onların her birinden ayrı ayrı alınır. Şayet kendisine ait olursa, zekâtının verilmesi gerekir.) Bunun anlamı şudur; şayet onlar, altın, gümüş, ticaret malları, mahsuller ve meyveler gibi dışarıda yayılan hayvanların dışındaki karışmış olanlar ise, onların karışımı hiçbir şeyi etkilemez ve onların hükmü, tek tek-ayrı ayrı hükmünde olur. Bu, ilim ehlinin ekserisinin sözüdür. Ahmed'den, emlak (ayan) şirketinin hayvanların dışındakileri etkilediğine dair başka bir rivayet daha vardır; aralarında ortak oldukları bir nisap varsa, zekâtlarını vermeleri gerekir... Sahih olan, karışımın, hayvanların dışındakileri etkilemediğidir. Bu da Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlden dolayıdır: وَالْخَلِيطَانِ مَا اشْتَرَكَا فِي الْحَوْضِ وَالْفَحْلِ وَالرَّاعِي **“Koçta, otlakta ve sulamada ortak olan şeyler karışımıdır.”** Dolayısıyla bunlarda (hayvanların dışındakilerde) karışımın olmadığına ve karışımın etkisinin olmadığına delâlet etmektedir. Bu da Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in şu kavlden dolayıdır: لَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُفْتَرَقٍ، خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ **“Zekât korkusuyla ayrılmış olan (mallar) birleştirilmez.”** Dolayısıyla karışım, sadece hayvanlarda olur. Çünkü zekât, bazen birleşmesiyle azalırken diğer bazı zaman da artar. Diğer mallar içinse, hesaba göre nisap miktarını aşan kısım için zekât farz olur ve bunların birleştirilmelerinin bir etkisi olmaz...]

5- Bu açıklamalarla, H. 19 Zilhicce 1441 M. 09/08/2020 tarihinde (Nakitlerin Ortak Zekâtı) başlığı altında yayınladığımız soru cevap ile Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'nda “Koyunlarda Ortakların Zekâtı” bölümünde geçenler arasında bir ihtilaf ve çelişkinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü soru cevap, nakitlerle ilgili olup Hilafet Devleti'nde Maliye Kitabı'nda geçenler ise koyunlar hakkındadır. Dolayısıyla nakitlerin hükmü, karışım ve ortaklık konusundaki koyunların hükmünden farklıdır.

Umarım bu cevap yeterli olmuştur. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah'tır.

Kardeşiniz
Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 19 Rabi'u'l Âhir 1442
M. 04/12/2020

Cevaba, Emir'in aşağıdaki web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<http://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4085/>